

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دیروز عرض شد مسئله مهم در قاعده حرج، میزان و محدودیت مفهوم حرج است و در وهله اول ما باید ببینیم که این روایات در چه زمینه‌ای دلالت بر رفع حرج می‌کنند.

عرض شد معانی که برای حرج ذکر کرده بودند، اینها معانی است که همه در یک زمینه است. معانی متفاوتی هست، به معنای کلفت و مشقت آمده، به معنای ضیق آمده، به معنای اثم آمده. و در آیات قرآن هم حرج را بعضی‌ها به معنی اثم گرفته‌اند که همان گناه باشد. بعضی‌ها گفته‌اند در آیات متفاوتی به معنای اثم آمده. وقتی که ما به دقت مراجعه کنیم، البته در خیلی موارد این طور است، یعنی در بسیاری

از موارد آن معنای اصلی که همان معنای لغوی است اشتباهاً آن معنای لازمه او یا ملزوم او، آن معنا به جای آن معنای اصلی گذاشته می‌شود ولی در واقع همان معنای اصلی، آن مفهوم برای این لغت است و در اینجا مسئله مسئله اشتراک لفظی نیست که یک لغت به معانی متفاوتی آمده باشد.

مثلاً فرض کنید که لُبس داریم، یکی هم لُبس داریم. خوب شاید این به ذهن تبادر بشود اولاً که لُبس و لُبس اصلاً دو وضع علی حده و دو معنای متفاوت دارد، یکی به معنای اشتباه است که همان لُبس باشد و دیگری به معنای پوشش است که لُبس باشد:

و لُبس ... عینی أَحَبُّ الیَّ من لُبس ...

سؤال: ...؟

جواب: نه خیر این لُبس به معنای پوشش است. ولی ما اگر دقت کنیم می‌بینیم که این لُبس که به معنای اشتباه است، واقعاً اشتباه نیست این لفظ به معنای همان پوشش است منتهی چون یک مسئله اشتباهاً می‌آید یک پوششی واقع می‌شود برای یک حقیقتی که نمی‌گذارد آن حقیقت کما هی هی

خودش را بنمایاند، از این نظر به این می گویند لَبَس .
إِلْتِبَسَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ یعنی امر بر او مخفی شد، خطا کرد،
در اصابت واقع خطا کرد، در اصابت به امر واقع، راه
اشتباه پیمود. آن وقت در اینجا می گویند که مشترک
لفظی است. اگر ما دقت کنیم در خیلی از موارد ما
این مطلب را مشاهده می کنیم.

در اینجا معنای حرج که در روایات و آیات به
معنای اثم آمده، اثم نه اینکه همان مشترک لفظی
است بین کلفت و بین مشقّت و بین اثم و بین مکان
ضیق، این مشترک لفظی نیست بلکه به همان معنای
ضیق است. و اثم را هم از آن نظر اثم می گویند که
باعث ضیعی می شود در انسان، انسان را در تنگنا قرار
می دهد، تنگنای دور از واقعیت، تنگنای عذاب
وجدان و تنگنای عذاب آخرت، یعنی در همین دنیا
و [هم] در [آخرت]. انسان وقتی که گناه می کند
خودش را پشیمان می بیند، نادم احساس می کند،
خودش را در تنگنا احساس می کند - غیر از اینکه اگر
یک امر ثوابی انجام بدهد انشراح صدر پیدا می کند
و منبسط می شود، خوشحال می شود - همیشه اظهار

ندامت و پشیمانی می‌کند از آن اثمی که مرتکب شده. حالا روایاتی که در این باب هست خب این روایات را ما باید ببینیم که معنای این روایات چیست و در چه محدوده‌ای هست.

در اینجا مرحوم نراقی حرج را با ضیق دو معنا گرفته‌اند، به معنای عموم و خصوص مطلق گرفته‌اند. می‌فرمایند که ضیق اعم است از حرج. ضیق به عمل با مشقت گفته می‌شود. فرض کنید که اگر یک شخصی صد رطل آب را از یک جا بخواهد به یک جا ببرد، خب این مشقت دارد بر او. می‌گویند هذا ضیقٌ علیه. اما حرج عبارت از تکرار این عمل است. یعنی وقتی که این عمل دائم اضافه بشود، دائم زیاد بشود، فردا مولا به او بگوید این کار را بکن، پس فردا هم به او بگوید این کار را بکن، این را می‌گویند حرج. یا برداشتن صد رطل، اگر این تمام طاقت یک نفر بود این را می‌گویند حرج، ولی نود تا را می‌گویند ضیق. نزدیک به آنچه که طاقتش تمام بشود، این را می‌گویند ضیق.

بنا بر این مطلبی که ایشان می‌فرمایند، اولاً اینکه این معنا با آنچه را که از لغات بدست ما رسیده مخالف است، بلکه به معنای مشقت و کلفت است،

غیر عادی و غیر عادتاً. و همین طور مسئله مهمتر اینکه مواردی که روایات در آن موارد، حرج را نفی کرده‌اند، ما می‌بینیم اصلاً با این معنا نمی‌خواند. در یک مسافرتی که می‌کنیم و می‌رسیم به جایی که آب نداریم که بخواهیم از این آب استفاده بکنیم، می‌بینیم توی این آب عذره هست و اطفال توی آن ادرار می‌کنند، دابه؟، الان حرج به معنای امر زائد یا تکرار این مسئله نیست که فرض کنید دائم بخواهد از این آب وضو بگیرد، دائم برود و بیاید، نه، یک دفعه موقع ظهر دارد می‌آید فرض کنید می‌خواهد نمازش را بخواند و برود، یک بار می‌خواهد انجام بدهد. نمی‌خواهد که آن جا اطراق کند، مثلاً از این آب صرف نظر بکند و برود از اماکن بعیده آب بیاورد و دوباره آب بیاورد، نه، آمده آنجا و می‌خواهد نماز بخواند، حضرت می‌فرماید که اگر بخواهی بروی توی ده و تحصیل آب بکنی این برای مشقت دارد همان آبی که کنارت است بردار و با آن وضو بگیر و یا علی مدد! کار را تمام کن

سوال: ...؟

جواب: بله؟

سوال: ...؟

جواب: اولاً قطعاً باید این آب، آب کر باشد بخاطر اینکه اگر این آب قلیل باشد طبعاً این منفعلی می‌شود گرچه بعضی از روایاتی که در اینجا هست بعضی‌ها آمدند مثل مرحوم صاحب حدائق و اینها، استفاده عدم انفعال ماء قلیل کرده‌اند. فرض کنید که در این روایتی که هست صحیحۀ فضیل بن یسار است عن ابی عبداللہ علیہ السلام:

قال فی الرجل جنب تغتسل فینزح من الماء فی الاناء فقال لا بأس ما جعل علیکم فی الدین من حرج خب بعضی‌ها از اخبارین خصوصاً، اینها آمدند، اخبارین نوعاً قائل بر عدم انفعال ماء قلیل هستند، - این را که می‌دانید؟ - و یکی از ادله‌شان این روایت فضیل است، چنین شخصی که فرض کنید دارد غسل می‌کند و جنب هم هست، این از آن غسله خودش در آن ظرفی که دارد در آن غسل می‌کند می‌ریزد، قطعاً هم آن ظرف که کر نیست، آن ظرف قلیل است، پس بواسطه اینکه بدن این شخص جنب معمولاً نجس هست و از بدن این تسری

می کند به آن آب قلیل پس بنابراین آن آب قلیل
منفعل نمی شود والا اگر نجس باشد که حضرت
نمی گوید از آب نجس بیاید وضو بگیرد و یا غسل
بکند. این یکی از ادله هایشان است که البته این دلیل
اینها رد می شود به وجوهی:

یکی اینکه از کجا معلوم است که آن آبی که از
بدن می ریزد از همان موضع نجس می ریزد؟ خب
این دارد سرش را می شوید سرش که دیگر نجس
نیست، مگر با کله رفته...؟! خب دارد سرش را
فرض کنید می شوید که آب می ریزد در آن ظرف، یا
فرض کنید طرف راستش را دارد می شوید، کلاً آن
قسمتی که نجس است شاید از یک وجب تجاوز
نکند، حالا نمی دانیم به حسب موارد...! این دلیل
نمی شود بر اینکه این موضع موضع نجس است.
استصحاب طهارت بدنیه، این در این جا مُحکَّم است
و موجب عدم انفعال این ماء خواهد شد. این یک.
ثانیاً: بر فرض هم که نجس شده باشد وقتی عین
نجاست روی بدن نیست، این بدن می شود متنجس،
این دیگر نجس نیست...

... از مطالبی است که خیلی مهم است و من

قصده داشتیم راجع به این قضیه یک بحثی داشته باشیم چون از متفرعاتش هست و اتفاقاً روایاتی در این زمینه آمده.

پس بنابراین این هم دلیل نمی‌شود بر اینکه این آب نجس شده باشد و این حرفها. منتهی چون می‌گویند که حکم روی غالب است و غالب هم فرض کنید که این بدن نجس می‌شود و...، روایت دلالت بر عدم انفعال آب قلیل ندارد. این هم یکی.

سوال: در مورد غسل

جواب: بله؟

سوال: در مورد خود غسل مگر بر انسان واجب

نیست که قبل از اینکه غسل بکند تطهیر کند؟

جواب: نه ممکن است که

سوال: غسل کفایت می‌کند برای تطهیر؟

جواب: کدام؟

سوال: غسل

جواب: نه، غسل کفایت نمی‌کند

سوال: خب همین روایت ناظر است بر اینکه

غالباً مردم تطهیر کنند بعد غسل کنند و شاید کراهتی

که دارد در مورد آب غسل که انسان می تواند غسل کند به خاطر مسائل معنوی باشد

جواب: نه اصلاً شما چرا سراغ آن مسائل می روید؟ اصلاً نیازی نیست که بگوییم روایت ناظر به آن مسأله هست یا نیست.

اصلاً می گوییم دلیل بر اینکه آب از موضع نجس عبور کرده نداریم، استصحاب طهارت بدنیه در موضع کفایت می کند، شک داریم آیا این آب از موضع طاهر ریخته در ظرف یا نه؟ خب می گوئیم استصحاب این است که بدن در هر نقطه قبلاً طاهر بوده، موقعی که نزع ماء هم شده این طاهر بوده. اضافه بر آن، اصلاً شک داریم در اینکه این مورد بخصوص، اصلاً تمامش فی حد نفسه، یا این تمامش نجس است یا تمامش طاهر است، آب از اینجا سرایت کرده، مورد استصحاب برای اینجا نیست چون موضع، حالت سابقه در اینجا ندارد، ولی در خصوص آن مورد که می توانیم استصحاب کنیم، این إناء قبلاً طاهر بوده یا نبوده؟ ما اینجا استصحاب بقای طهارت می کنیم، اصلاً نوبت به این مسائل در اینجا

روایت دیگری که خب در اینجا هست و قابل برای استشهاد اینها هست، همین روایتی است که در اینجا، حسنه محمد بن میسر است قال سئلت ابا عبدالله علیه السلام عن رجل جنب ینتهی الی الماء القلیل فی الطریق و یرید ان یغتسل منه و لیس معه اناء یقرف به و یداه قدرتان این روایت خیلی دلالتش از آن روایت اولی روشن تر است، قال یضع یداه و یتوضأ ثم یغتسل هذا من ما قال الله تعالی ما جعل علیکم فی الدین من حرج. در این روایت دارد که دو تا دستش هم قدر است و به آب قلیل می‌رسد. هم آب قلیل در روایت آمده، هم حسنه است روایت. یکی اینکه آب قلیل بوده، دوم اینکه دو تا دستش هم قدر است. حضرت در اینجا می‌فرماید که دو تا دستش را در آب کند و دستش را اول بشوید و بعد غسل بکند که این خب ما جعل علیکم فی الدین من حرج است.

این هم آمدند استشهاد کردند بر اینکه منظور از این مطلب، عدم انفعال ماء قلیل است چون در خود روایت ماء قلیل آمده، بعد قدرتان هست در اینجا.

این قدرتان دو وجه می‌تواند داشته باشد:

یکی قدر به معنای نجس است، یعنی قدر شرعی ممکن است لحاظ شده باشد در اینجا. یک وقت ممکن است قدر، قدر عرفی باشد در اینجا، یداه قدرتان یعنی دستش کثیف است. و ما در روایت عدیده داریم که مستحب است که انسان دست خودش را قبل از وضو بشوید و آن قذارت را از بین ببرد بعد وضو بگیرد یا در غسل مستحب است که اول انسان قذارت را از بین ببرد بعد غسل بکند نه اینکه غسل موجب رفع قذارت بشود از این بدن چطور اینکه این امروزیها می گویند که غسل برای این است که بدن تمیز بشود، نه، غسل برای احیاء یک جنبه معنوی و روحی در نفس است، برای این جهت است. اما اینکه این غسل موجب رفع قذارت بشود اصلاً این باطل است یعنی اگر نیت شما این باشد که هم غسل بکنید هم با آن غسل بدنتان را بشوئید، حالا یک دوش هم بگیرید من باب مثال و اینها...، اصلاً غسل باطل است در اینجا، فقط باید نیت غسل باشد. لذا مستحب است انسان قبل از غسل رفع قذارت بکند بعد آن غسل را انجام بدهد.

لذا وقتی که این روایت روایت مبهم شد، حداقل می‌توانیم بگوئیم که این روایت مبهم است، اگر نگوئیم که این روایت تعارض با روایاتی دارد که دلالت بر انفعال آب قلیل می‌کند، این روایت ظهور دارد اصلاً در قذارت عرفیه، نه در قذارت شرعیه، حداقل روایت می‌شود مجمل و از این روایت، استفادهٔ عدم انفعال آب قلیل نخواهد شد. این هم یک روایت.

حالا بحث راجع به این جهات نیست. صحبت در این است که حالا این حرجیتی که مرحوم نراقی می‌فرمایند اصلاً با این روایات نمی‌خواند. این که فرض کنید من باب مثال یک مردی به یک آب قلیلی در طریق می‌رسد و یرید ان یغتسل منه، می‌خواهد غسل بکند و اینها و این خب چکار کند؟ دستش کثیف است آیا برود یک آب دیگر تحصیل کند؟ حضرت می‌فرماید که نه، با همین آب غسل کند ما جعل علیکم فی الدین من حرج، خب این اصلاً در اینجا نمی‌خواند، ما می‌توانیم در اینجا بگوئیم که این انائش در اینجا کثیف می‌شود، حضرت می‌فرماید که عیب ندارد حالا اگر انائت هم یک خورده کثیف شد، نه اینکه نجس بشود، اگر انائت هم یک خورده

کثیف شد این حالا عیب ندارد فرض کنید که با آن
غسل بکنی، نمی‌خواهد بروی حالا اول با این اناء
دست را بشویی بعد بروی دوباره از یک جا آب
بیاوری که بخواهی غسل بکنی. یا اینکه مثلاً من باب
مثال در مورد اجناس سوقیه، خب حضرت در اینجا
او را امر به تأمل و تفحص نمی‌کنند یعنی وجوب
فحص را از او در امتعه سوقیه برمی‌دارد، می‌گوید
وقتی که یک جبه‌ای گرفتی و نمی‌دانی این مذکی
هست یا نه، حضرت می‌فرمایند که ماجعل علیکم
فی‌الدین من حرج، در اینجا همه‌اش قائل به رفع
حرج هست، در حالی که خیلی مهم نیست که خب
حالا فرض کنید یک شخصی یک روز، دو روز، سه
روز وقتش را بگذارد و برود تحقیق کند که این
پوست مثلاً از کجا تهیه شده، نحوه بدست آوردنش
چطوری بوده، کدام سلاح خانه این را ذبح کرده،
برود سراغ آن ذابحش، آیا آن ذابحش مسائل را
مراعات کرده یا نه، بالاخره می‌تواند در عرض یک
روز پیدا بکند این قضیه را، یک روز مثلاً
اُرسیهایش [پاشنه کفشهایش] را بکشد بالا و یا
علی، راه بیفتد دنبالش و پیدا بکند، آقا بسم الله
گفتی؟ نگفتی؟ روبه قبله بوده؟ شرائطش...؟ یعنی

حضرت می فرماید که به همین مقدار هم باید صرف نظر بکنی.

ولی آنچه را که از مسأله در اینها بدست می آید این است که ما باید سراغ روایاتی برویم که یک حکم وجوب را در اینجا برداشته باشد، یا یک حکم حرمت را، یعنی یک حرمت ظاهری را آمده فرض کنید که لولا این مسأله حرج، آمده برمی دارد، این روایات را ما باید بدست بیاوریم تا میزان حرجیت برای ما مشخص باشد. این مسأله است که خیلی از بزرگان را به اشتباه انداخته، آخر شما که دارید می گوئید که ماجعل علیکم فی الدین من حرج، این در اینجا خب در چه دایره‌ای است؟

اگر شما حرج را به معنی مشقت می گیرید، خب اصلاً تکلیف از کلفت می آید، کلفت هم یعنی مشقت، خب یعنی در هر مسأله‌ای بالاخره یک مشقتی هست. فرض کنید که صبح است آدم هم من باب مثال شب خوابش نبرده، شب تا صبح مطالعه می کرده، حالا موقع صبح خوابش گرفته، خیلی جای گرم و نرمی هم دارد و این حرفها، الحق و الانصاف واقعاً مشقت دارد انسان بلند شود برود وضو بگیرد، حالا فرض کنید دستشویی هم آن طرف حیاط است

مثل منزل آقای ...

حالا این بخواهد بلند شود برود وضو بگیرد خب
واقعاً می بیند این مشکل است. یعنی این مشکل را
هم شارع آمده برداشته؟! یعنی در هر قضیه‌ای و در
هر تکلیفی من باب مثال ما بگوئیم این تکلیف دارای
حرج و مشقت است و شارع این را برمی دارد! خب
اگر این طوری باشد که اصلاً کل فقه از بین می رود،
تمام تکالیف از بین می رود، این از یک طرف، از یک
طرف ما می بینیم قطعاً مورد روایات آن تکالیفی که
در حد طاقت انسان است، آن قطعاً نیست، یعنی آن
اصلاً امتناع عقلی دارد، آن که خب هیچی، ما لایطاق
است. آنی که هم [به اندازه] طاقت انسان است یعنی
با تمام شدن آن، طاقت انسان تمام می شود، آن هم از
این روایات برنمی آید. مثلاً ما در روایاتی که داریم،
یکی از روایات این است که اصلاً...

سوال: ...؟

جواب: نه، امثال این زیاد است، حضرت در مقام

تأکید می خواهد بفرماید

سوال: ...؟

جواب: بله؟

سوال: ...؟

جواب: نه، مالایطیقون، اینکه می‌توانیم بگوئیم که اصلاً امتنای عقلی را برداشته یا اینکه آن مشقت خیلی شدیدی را که آن دیگر قابل برای تحمل نیست.

مثلاً فرض کنید همین روایت اشتراء جبّه، این اشتراء جبّه از سوق که ذکيه است یا غیر ذکيه؟ خب در اینجا حرمت صلاة در لباس میته را می‌خواهد بردارد دیگر، چون انسان باید علم داشته باشد بر...، خب در اینجا حضرت دارد این وجوب فحص را برمی‌دارد و آن حرمت لباس را می‌آید با مسأله سوق [(پاک بودن اجناس در بازار مسلمین)] برمی‌دارد یا

سوال: در مورد نجاسات که علم شرط است

جواب: بله؟

سوال: در مورد نجاسات که علم شرط است

جواب: کدام؟

سوال: در کل باب نجاسات، تا انسان علم نداشته

باشد

جواب: خب اصل عدم تذکيه در اينجا جاري

است

سوال: بحث زماني مي آيد که ما علم داشته باشيم

به نجاست

جواب: اصل عدم تذکيه در اينجا هست

سوال: اصل عدم تذکيه درباره سوق مسلمين که

جاري نيست

جواب: خب همين، خب سوق مسلمين را چه

کسي مي گويد؟ خب حضرت همين را دارد

مي گويد، يکي از ادله سوق مسلمين - عرض کردم

ديروز - همين است ديگر، يکي از ادله براي عدم

تفحص در سوق مسلمين همين روايت است که

مي گويند.

سوال: يعني اين اصل عدم تذکيه باعث مي شود

که وجوب فحص بياید

جواب: اصل عدم تذکيه باعث مي شود وجوب

فحص بياید، و اصل عدم تذکيه باعث حرمت صلاة

در اين لباس مي شود، بله اين سوق مسلمين مي آيد

این حرمت و این وجوب فحوص را برمی‌دارد،
قاعده‌اش این است دیگر.

آن وقت در اینجا مثلاً یک روایت دیگر هست
که، مقدارش را من می‌خواستم عرض کنم که
حضرت خیلی در اینجا قائل به توسعه شدند. البته
خب در اینجا علماء و فقهاء فتوی دادند طبق همین
بر عدم وجوب وضو در شتاء به نحوی که عادتاً
مشقت داشته باشد بر یک شخص که بخواهد وضو
بگیرد، مرحوم سید یزدی و اینها در عروه به این
مسأله فتوی دادند و خیلی‌ها از متأخرین، همه قائل
به عدم وجوب و اینها شدند، آنها هم از همین قضیه
حرج، این مطلب را بدست آوردند.

از مجموع این روایات، مثل روایت عبدالاعلی
مولا ... قال الله تعالى ما جعل عليكم في الدين من
حرج فامسح عليه، بر آن مسح بکن. در اینجا این
شخص ناخنش افتاده، حالا ظاهراً هم ناخن انگشت
دستش بوده، چون خب در اینجا یک اشکالاتی وارد
می‌شود بر اینکه اگر ناخن انگشت پا باشد خب
می‌شود انسان به ناخن یک انگشت دیگرش مسح
بکند، این اشکال ندارد، قاعدتاً باید ناخن انگشت

دستش باشد که افتاده، حضرت می‌فرماید یک پارچه‌ای را بر آن قرار بده، روی آن را مسح بکن و به جای اینکه آب بریزی با همان دست روی آن پارچه بکش،

سوال: جبیره

جواب: بله، جبیره انجام بده.

خب این در اینجا می‌رساند اینکه دارد تعرف هذا و اشباهه من کتاب الله، اینکه حضرت در اینجا و در امثال ذلک می‌گویند این از کتاب الله فهمیده می‌شود، این در اینجا مسأله مسأله ضرر نیست که حالا مثلاً ضرری بخواهد متوجه باشد، این قضیه قضیه مشقت است. مشقت را می‌خواهد برساند. چون اگر مسأله ضرر و مرض و این حرفها بود، قطعاً آن شخص دیگر نمی‌آید سؤال بکند. اگر مثلاً وضو موجب بشود که من باب مثال این انگشتش سیاه بشود و بخواهند قطعش کنند، یا مثلاً... بکند، این معنایش این است که مثلاً بخواهد این پماد را، این ضماد را بخواهد بردارد، مثلاً وضو با آن بگیرد دوباره مثلاً این را به جای خودش قرار بدهد یا اینکه روی همان مراره که هست بکشد. حضرت می‌فرماید نه، یک دستمالی بیانداز و روی همان

دستمال مسح و اینها را انجام بده. از اینجا فهمیده می‌شود که در مسأله حرجیت حضرت دارد مردم را بر آن ارتکازات خودشان حمل می‌کند، مردم را دارد بر آن ذهنیتشان حمل می‌کند. حضرت دارد می‌گوید که چرا دیگر از من سوال می‌کنید؟! تعرف هذا و اشباهه من کتاب الله یعنی وقتی که کتاب الله که ماجعل علیکم فی الدین من حرج است، دیگر چه جای سوال دارد که بیایی سوال کنی؟ تعرف هذا و اشباهه من کتاب الله دیگر، دیگر چرا آمدی پیش من؟ این کار را انجام بده، امسح علیه، یعنی این امسح علیه نه به معنای یک حکم وضعی جعلی تاسیسی از ناحیه امام است و موضوعیت دارد، نه، حالا فرض کنید امسح علی المراره، اگر یک جور دیگر هم بود جور دیگرش را هم فرض کنید که من باب مثال انجام بده، آن اشکال ندارد. حالا اگر دو تا هم به هم پیچیده بودی، مثلاً روی آن هم می‌توانی مسح کنی و اینها یعنی...

سوال: چطور می‌شود به یک حکم تاسیسی

جواب: بله؟

سوال: چطور می‌شود به یک حکم تاسیسی

رسید؟

جواب: ببینید! آخر حضرت می فرمایند تعرف
هذا و اشباهه من كتاب الله، بر اساس ارجاع این به
كتاب الله بعد می گویند امسح على المراره

سوال: ...؟

جواب: کدام؟

سوال: در همین مورد

جواب: چرا تبادر نمی کند؟ وقتی که [جبیره
روی] یک انگشتش است، بجای یک انگشت به او
بگویند تمام سر و صورت و اینها را تیمم کن؟
...حالا فقط یک انگشتش جبیره دارد، شما می گویند

تمام هیکلش را تیمم کند؟!

سوال: اگر بخواهیم استناد به عدم حرج بکنیم
حرف ایشان حرف خوبی است، من هم به ذهنم
می آمد

جواب: نه ببینید در...

سوال: ... بگوئیم رفع حرج به این است که من
تیمم بکنم ولو بخاطر یک انگشت باشد
جواب: نه، من خیال نمی کنم...

سوال: چرا.

جواب: نمی تواند چنین چیزی به ذهنش بیاید الا

اینکه...! ببیند وقتی که در وهله اول من بدانم که وضو بر من واجب است بعد آن وقت یک گوشه خاص از این [انگشت مثلاً] به اندازه فرض کنید چند سانتیمتر نمی‌شود وضو گرفت یک دفعه ذهن من تبادر به تیمم می‌کند یا اینکه برای این [(مقدار کم باید)] یک علاجی بکنم؟

سوال: خب برای همین که بخواهیم یک علاجی بکنیم چه بسا ذهنیت انسان این طور باشد که من اگر بخواهم روی این پارچه مسح بکنم، این مفید نباشد، طبق عادت است و توقیفی است.

جواب: خب همین

سوال: تیمم وضع شده در مواردی که نمی‌شود وضو گرفت

جواب: نمی‌شود وضو گرفت، آن بخاطر جنبه کلیت وضو، نمی‌شود وضو گرفت اما به خاطر اینکه فرض کنید که می‌شود یک آبی روی آن محل کرد، اتفاقاً همین مطلب را هم مرحوم شیخ انصاری دارد بر اینکه، اتفاقاً یکی از اشکالاتی که شده به اینجا این است که خب ما جعل علیکم فی الدین من حرج از کجا مسح بر مراره از توی آن درمی‌آید؟

کلامی که مرحوم شیخ دارد این است که ما دو حکم داریم:

یک حکم امرار ید بر محل داریم.

یک حکم ایصال ماء الی البشره داریم.

وقتی که یکی از این دو حکم متعذر بشود حکم دیگر به جای خودش باقی است.

البته این قضیه قابل خدشه است و آن از این جهت است که اگر این روایت نبود آیا شما همین رامی فهمیدید؟ یعنی از ما جعل علیکم فی الدین من حرج همین رامی فهمیدید یا الان به ضمیمه ارتکازی که با روایت پیدا کردید دارید تقسیمش می کنید و منشعب می کنید که الان در اینجا دو حکم است؟ یک حکم امرار ید بر محل است که خب باقی است به جای خود. یک حکم ایصال ماء الی البشره است. خب این در اینجا از دومی متعذر می شود، اولی به حال خودش باقی است.

یعنی صرف نظر از چیز، اگر ما بخواهیم دقت بکنیم می بینیم که، وقتی که مولا امر می کند ما را من باب مثال به وضو و این حرفها، مثلاً صورت کامل

است، این دست کامل است، آن دست کامل است، این پا کامل است، آن پا کامل است، فقط یک انگشت این وسط ناقص است. آیا آنی که اول تبادر می‌کند این است که فوری سراغ تیمم برویم، چون وضو نمی‌شود گرفت یا نه از اول به دنبال تَمَحُّلِ برای وضو می‌گردیم؟ غیر از اینکه فرض کنید اصل وضو متعذر باشد یا متعسر باشد، کدام را اول به ذهن تبادر می‌کنیم؟ اول دنبال این می‌گردیم که چاره‌ای برای آن بکنیم اگر چاره‌ای پیدا نکردیم می‌رویم سراغ تیمم و شاید همین قضیه است که آن طرف، تیمم اصلاً به ذهنش نیامده، آمده گفته چه کنم؟ یعنی این مسأله تَمَحُّلِ برای تَوْضُأً است که آمده و این کار را کرده. آن وقت با توجه به این قضیه خب ما می‌بینیم اصلاً شارع خیلی آسان گرفته یعنی گفته خب بابا این معلوم می‌شود دیگر، عقلت را به کار بیانداز بین چه کار انجام بدهی

سوال: حد تیمم کجاست؟ اگر ما مثلاً فرض کنیم که می‌خواهیم این اجزاء را در وضو یکی یکی مثلاً حسابرسی بکنیم این یک انگشت است، شما فرض

کنید پنج تا انگشت است، آیا آن موقع تیمم می آید یا باز جبیره است؟

جواب: ببینید اگر ما حتی با یک دست بتوانیم وضو بگیریم یعنی یک دست این را می شوید، بعد با همین دست، خودش خودش را می شوید

سوال: یا به صورت ...

جواب: یا به صورت ... ،

ما این را می گوئیم: اگر زمینه زمینه ای بود که شما توانستید با یک دست خودتان را بشوئید، در آنجا وضو بگیرید، اگر نتوانستید، مثلاً فرض کنید باید از توی آب بردارید، آنجا می گوئیم برو تیمم کن. یعنی حضرت در اینجا نیامده قضیه را مشخص بکند که حتماً در اینجا امسح علی المراره، امسح علی المراره در صورتی است که یک انگشت [شما جبیره] است، تو با چهار انگشت دیگر می توانی [وضو را بگیری]

سوال: حالا ...

جواب: اجازه بدهید

سوال: حالا در آنجایی که شما پنج تا انگشت را [دارای جبیره] تصور می فرمایید اگر قضیه بخواهد

نظیر اینجا باشد که ...

جواب: یعنی حکم اولی می‌رود روی وضو، آیا می‌توانی شما با یک دست وضو بگیری؟ شیر آب است که فرض کنید که با این وضو می‌گیری و با این دست را زیر شیر می‌بری اگر...

سوال: ... کجا را می‌فهمد؟

جواب: وضو را می‌فهمد. وضو را می‌فهمد دیگر. چون مورد موردی است که می‌تواند وضو بگیرد

سوال: اگر ما لاجرج را داشته باشیم آن کسی که یک دستش واقعاً اینجوری است نه یک انگشتش

جواب: آقا لاجرج که معنایش این نیست که [حتی کسی] از جایش هم تکان نخورد

سوال: ما جعل علیکم فی الدین من حرج، آنجا انصافاً ذهن بیشتر به سمت تیمم می‌رود

جواب: شما یک شیر آب را باز کنی برای حرج است؟ یک شیر آب را باز کنی دستت را زیرش بگیری این حرج است؟

سوال: بله، چون یک دست دارد

جواب: خب یک دست داشته باشد نمی خواهد

که بمیرد!

سوال: ...؟

جواب: می خواهد دستش را بگیرد زیر شیر آب

سوال: یک انگشت اگر باشد این انگشت را

می گذارد کنار

جواب: خب

سوال: اما این پنج تا انگشت است

جواب: پنج تا

سوال: یک دست است

جواب: نمی گویم که بابا قطع کند دستش را! یک

دانه

سوال: در این صورت ...

جواب: دستش را می کند در یک کیسه نایلون،

این سرش را می بندد بعد با این دست، قشنگ وضو

می گیرد، این دست را هم می گیرد زیر شیر، این

کجایش حرجی است؟

سوال: با در نظر گرفتن حکم تیمم

جواب: نه، نه، نه، آن حکم تیمم در طول این

است نه اینکه در عرض این است، یعنی اگر نتوانست
 انسان وضو بگیرد **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى
 الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَ أَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَ
 امْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَ أَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَ إِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا
 فَاطَّهَّرُوا وَ إِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ
 مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا
 صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَ أَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ
 اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَ لَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَ لِيُتِمَّ
 نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿المائدة، ٦﴾**

سوال: خیلی خب آن وجد ماء را معنی می کنند
 می گویند چه بسا وجدان ماء هست ولی قابل استفاده
 برای ما نیست

جواب: بله درست است

سوال: مثل اینکه روی زمین است یا این باید...

جواب: خب این همان است که من گفتم، باید

تیمم کند

سوال: خب

جواب: می گویم الان شیر دستشویی باز است

شما دستت را هم می توانی بگیری زیرش

سوال: خیلی خب پس اگر وجدان ماء را شما در

آنجا لحاظ می کنید در اینجا هم که الان این یک

دستش از کار افتاده، وجدان ماء برایش نیست در

واقع ولو اینکه آب در اینجا هست، الان باید تیمم
بکند چنانچه که...

جواب: نفهمیدم! این چه شد؟

سوال: این **فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً** را می‌گویند یک وقتی

هست که آب وجود ندارد، آبی برای وضو نیست

جواب: خب

سوال: یا یک وقتی آب هست شما نمی‌توانید

استفاده بکنید

جواب: خب ما می‌گوئیم الان آب هست و ما

استفاده هم می‌توانیم بکنیم، شیرآب باز است، هم

آب وجود دارد و ما هم می‌توانیم استفاده

بکنیم [یعنی دستمان را زیر شیر آب بگیریم]، بله

اگر آب باشد روی زمین، نتوانیم، حرف شما درست

است.

لذا ما همین را می‌گوئیم، می‌گوئیم حضرت در

اینجا آمده احاله داده مسأله را به ارتکازات عرفی،

یعنی گفته شما وقتی که با یک مسأله برخورد کنید

من هم زنده نباشم (مُرده باشم) من که امام هستم،

شما چه می‌کنید؟ خب می‌بینید دو مورد است، یک

مورد ما نمی‌توانیم آب را برداریم، یک مورد می‌توانیم. آن موردی که نمی‌توانیم...

سوال: ... یعنی چه یک عضو از اعضاء باشد، معذور باشد...

جواب: آقا آن مریض بوده

سوال: خیلی خب آن تمام هیکلش مریض بود آمدند

جواب: ضرر داشته برایش

سوال: آن هم اتفاقاً یک موردی بود که...

سوال: ارتکاز اول به تیمم نمی‌رسد دیگر که غسلش دادند

سوال: نه، نه، نه، حضرت استدلال می‌کنند.

حضرت در ادامه می‌فرمایند ماجعل علیکم فی الدین من حرج

جواب: خب حرج، حضرت ... فرمودند اول که

نگفتند

سوال: خیلی خب، ببینید دقیقاً شاهد مثال مثل

همین جاست. آنجا هم استشهاد کردند به ماجعل

علیکم فی الدین من حرج چرا که این مریض بود،

تمام بدنش مریض بود

جواب: خب این هم یک تکه اش مریض است
سوال: نه مسأله مسأله غسل بود. اینجا هم همین
طور است. آنجا حضرت می فرمایند چرا تیممش
ندادند؟ اینجا هم قاعدتاً ذهنیت ما عود می کند که
تیمم کن، چرا نمی گویند وضوی جبیره بگیر؟

جواب: کجا ذهنیت می رود؟ وقتی که شما با یک
عضوتان می توانید وضو بگیرید، یک وقتی دکتر به
شما می گوید آقا اصلاً اصل وضو برای شما ضرر
دارد، آب به اینجا بخورد آبسه می کند و چرک
می کند و باید عضو را قطعش کرد، هیچ وقت ذهن
به وضو نمی رود. یک وقتی نه، این نمی گوید باید
قطعش کرد، می گوید حالا ضرر دارد شما می توانید
مُتَمَحِّل بشوید، تَمَحُّل کنید، می توانید پارچه ای
رویش بیاندازید، قشنگ همین وضو را می گیرید با
این...

سوال: اینجا بفرمائید یک کیسه بکند تنش از
روی کیسه آب بکشد روی تن، اتفاقاً این مطلب در
غسل است در تیمم که نیست

جواب: در کجا؟

سوال: در همان غسل. چرا حضرت در آنجا می‌گوید ماجعل علیکم فی الدین من حرج؟ چرا تیممش ندادند؟

جواب: آن اصلاً موقعیتش یک چنین موقعیتی بود

سوال: آقا چه فرقی می‌کند؟

جواب: این آقا جان مریض بود

سوال: چه انسان جزء بدنش کسالت داشته باشد

چه کل بدنش

جواب: بابا آنی که اصلاً رو به قبله خوابیده با آن

کسی صاف صاف دارد در خیابان راه می‌رود یکی است؟

سوال: رو به قبله نبوده

جواب: چرا آقا مریض بوده.

سوال: بر اثر...

جواب: پیچیدنش، پیچیدنش بردنش لب چشمه

غسلش دادند و آوردنش، روایت را نگاه کنید، تو سرما بردند، مُرد!

سوال: خب هوا سرد بود

جواب: پیچیدنش

سوال: عذرش سرما بود کسالت هم نبود

جواب: چرا آقا جان مریض بود، پیچیدنش توی

یک ملحفه بردند غسلش دادند آوردند والا بله اگر

یک حمام چهل درجه حرارت داشت حضرت

نمی گفت که برود تیمم کند. مورد تا مورد داریم.

شما فرض کنید آنجایی که چهل درجه سرما است،

آب هم پیدا نمی شود، یک کیلومتر راهش ببرند، یک

کیلومتر بیاورند، این وسط راه نمیرد...! اگر خر

باشد می میرد چه برسد به اینکه آدم باشد، لذا

حضرت در اینجا اینها را توبیخ می کنند می گویند

مگر شما عقل ندارید؟! مگر عقل ندارید؟! يعرف

هذا من کتاب الله

سوال: يعرف هذا من کتاب الله اعم از تیمم و

جبیره است

جواب: خب همین

سوال: پس اگر نگوئیم ...

جواب: در وهله اول اگر من باب مثال شخص

مریض باشد یا یک عضو مریض باشد، فرض کنید

که اصلاً یک انگشت نداشته باشد، این فرد باید

همیشه تیمم کند؟

سوال: با در نظر گرفتن حکم تیمم **فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً**

جواب: به **فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً** چه [ربطی دارد؟]

سوال: **فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً**

جواب: آقا جان شما چرا انکار بدیهیت می کنید؟

...

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ